

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА
ТА ГРАФІКИ**

**«НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В
СИСТЕМІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ»**

Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції

**15 травня 2024 року
м. Одеса**

ОДЕСА – 2024

УДК: 378:37.09:7-057.86(08)

**Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 17 від 27.06.2024р.)**

Упорядники: Твердохлібова Я. М., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки;

Спасскова О. П., кандидат мистецтвознавства, асистент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки.

Рецензенти: Ракович В. В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри образотворчого мистецтва і дизайну Херсонського державного університету;

Бартенєва І. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науково-методична організація процесу підготовки фахівців в системі художньо-педагогічної освіти: досвід, перспективи : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2024 р., м. Одеса) / упоряд. Я. М. Твердохлібова, О. П. Спасскова. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2024. – 116 с.

До збірника ввійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науково-методична організація процесу підготовки фахівців в системі художньо-педагогічної освіти: досвід, перспективи», яка відбувалася у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 15 травня 2024 року.

Збірник призначений для науковців (докторанти, аспіранти, магістранти), здобувачів вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти, педагогічних працівників різних типів закладів освіти, художників, дизайнерів, представників творчих спілок, арт-ринку.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Оксана ШКОЛЬНІК

викладач кафедри мистецьких дисциплін

Комунального закладу вищої освіти

«Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського», м. Бар

**ТЕМА КОЗАЦТВА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ І НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Ключові слова: *образотворче мистецтво, козацтво, ціннісно-моральні орієнтири, молодь.*

Мистецька спадщина, акумулюючи емоційно-естетичний досвід поколінь, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, тому вона є ефективним засобом виховання моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції. Цінності мистецтва важливі також з огляду на сучасне існування дітей і молоді в полікультурному просторі. Завдяки універсальності художньо-образної мови вони передають зрозумілу для різних народів смислову інформацію, дають змогу особистості вступати в невербальний діалог з різними культурами минулого і сучасності, розуміти інших і розширювати таким чином свій власний духовний світ, його унікальність і самотність.

Тема козацтва посідає особливе місце в образотворчому мистецтві. На умовах розвитку мистецтва XVI – XVIII ст. позначилося панівне становище церкви в цій сфері суспільного життя. Не був винятком у цьому плані й народний живопис. Довгий час він розвивався в межах іконопису. У часи виникнення запорізького козацтва в іконописі України вже існувала досить потужна народна течія. Народні митці-іконописці потроху звільнялися від канонів візантійського іконопису, який домінував на Україні ще з часів Київської Русі [5, с. 21].

У XVI – XVIII ст. утверджується українське ікономалярство. За часів козаччини Божа Матір перестає бути абстрактною покровителькою. Вона набуває вигляду земної української жінки в багато гаптованому національному вбранні. Богородиця постає в центрі композицій, де під її захистом зображені козаки,

гетьмани, наприклад Судима, Богдан Хмельницький і останній кошовий отаман Запорозької Січі – Петро Калнишевський (ікона «Покрови» з Нікопольського собору). Інша – з Переяслава – має серед зображених осіб Івана Мазепу та переяславського полковника Мировича [4, с. 86]. Часто на іконах поруч із козаками зображували також військові клейноди запорожців.

В умовах нових впливів, зокрема наступу стильових особливостей класицизму в живописі розгорнулася діяльність вихідців з України, талановитих художників Д. Левицького та В. Боровиковського. Яскравим прикладом може слугувати портрет козацького полковника П. Руденка, написаний пензлем В. Боровиковського [1, с. 328]. Ставши предметом захоплення, оспівування, ретельного вивчення на хвилі романтичного піднесення XIX ст., козацька тема посідає чільне місце в образотворчому мистецтві цієї епохи.

На зламі XVIII і XIX ст. відроджується інтерес до історичного портрета: церковні живописці на підставі давніх оригіналів і гравюр змальовують діячів гетьманської доби, зокрема Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Скоропадського, Михайла Ханенка, Леонтія і Павла Полуботків, Василя Родзянка, Івана Безбородька.

Ідеями патріотизму був пройнятий історичний жанр в українському мистецтві. Історичний жанр у станковій та ілюстративній книжково-журнальній графіці представлений значно більшою кількістю і різноманітністю сюжетів, ніж у живописі. Це титульний офорт В. Штернберга «Кобзар з поводитарем» (1840); ілюстрації Т. Шевченка до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» (1842); літографія львівського графіка Й. Свободи на козацькі теми «Козаки з Чигирини в Стамбулі», «Сава Чалий – козак із Запоріжжя».

Морально-етична суть романтизму виявилася в історичних композиціях Шевченка, зокрема в офортах серії «Живописна Україна» (1844) – «Дари в Чигирині», «Судна рада» і «Старости». Прагнучи достовірності, художник усіма нюансами поведінки персонажів, деталями обстановки домігся високого ступеня конкретизації відображених подій, а значить, і їх переконливості [3, с. 50].

Козацька тема, а точніше – тема захисту Батьківщини, проходить через усю творчість одного з найвидатніших українських пейзажистів кінця XIX – початку XX ст., художника С. Васильківського («Козачий пікет», «Бій запорожців з татарами»,

«Похід козаків», «Козача левада», «Сторожа Запорозьких Вольностей», «Козаки в степу», «Дума про трьох братів», «Вибори полковником Мартина Пушкаря», «Чумацький Ромоданівський шлях», «Козак Голота» та ін.). Картина «Дума про трьох братів» була написана разом із художником М. Самокишем (1910). Кілька полотен С. Васильківський присвятив українським кобзарям. Працюючи над історичними композиціями, він багато часу приділяв вивченню національного одягу, зброї, народного декоративного мистецтва. М. Самокиш, звертаючись до теми національно-визвольної боротьби українського народу, пише цикл картин з історії Запорозької Січі: «В'їзд Богдана Хмельницького в Київ», «Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким», «Бій під Жовтими Водами», «Абордаж турецької галери запорожцями», «Похід запорожців у Крим» та ін. – усього біля 15 картин.

Козацька тема знайшла відображення і в творчості А. Монастирського (1878-1969). Думки художника про долю батьківщини, про героїчні сторінки її історії втілювалися в «Портреті Б. Хмельницького», портреті-картині «Запорожець», картинах «Козак розмовляє», «Козацька школа», «В погоні за татариним» [1, с. 358].

Помітних успіхів у розвитку історичної тематики було досягнуто в 40-60-ті роки ХХ ст. Розширилося коло сюжетів, сміливішими й активнішими стали творчі шукання українських майстрів, спрямовані на створення великих епічних живописних полотен. Важливу роль тут відіграли підготовка й святкування 300-річчя Переяславської Ради.

Тенденція до героїзації далекого минулого яскраво виявилася і в полотнах М. Дерегуса «Тарас на чолі війська» (1952) та Л. Ходченка «До рідних берегів» (1954). Сюжет картини М. Дерегуса пов'язаний з повістю М. Гоголя «Тарас Бульба», а Л. Ходченка – з українськими народними думами. Але це не ілюстрації до відомих літературних творів. Художники поставили перед собою й успішно вирішили значно ширше завдання: засобами станкового живопису вони досягли монументально-епічного втілення теми героїки визвольної боротьби українського народу.

Період 70-80-х років минулого століття був украй несприятливий для розкриття «козацької теми». Тоталітарний режим чинив перешкоди на шляху розвитку ідей незалежності України і в мистецтві, кваліфікував як безперспективну історичну тематику. Але і в ті часи художники малювали картини на зразок «Козака Мамая».

Час національного становлення ознаменувався посиленням інтересом

українських митців до козацької теми. Ведуться історичні дослідження мистецької спадщини козацько-гетьманської доби, зокрема таємниць української народної картини «Козак Мамай».

У залах Національного художнього музею України 24 серпня 2002 року було відкрито виставку «Історія України в образотворчому мистецтві», де експонувалися картини С. Васильківського – «Портрет гетьмана Дорошенка», «Портрет гетьмана Мазепи»; серії офортів О. Донченка – «Народні герої України», «Розгром польських військ під Пилявою» та «Після бою під Корсунем»; монументальне полотно М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким»; картини М. Тимошенка («Проводи козаків»), Ф. Гуменюка («Січ»); портрети Богдана Хмельницького невідомого художника XVII ст. та М. Дерегуса [2, с. 402].

Звертаються до козацької теми в своїй творчості художники незалежної України: М. Колядко («Козацька розвідка в степу») (1998), С. Ліповцев («Нехай слава не поляже проміж козаками...») (1998), А. Фомін («Козацьким шляхом» (2000), І. Синєпольський («Запорожці» (1993), «Князь Дмитро Вишнівецький» (2011), І. Грищук («Віницький полковник Іван Богун» (2009), «Козак Іван Забабаха» (2009), А. Сорока («Козаки ідуть» (2009), «І. Богун – вінницький полковник» (2004), «Бій Богдана Хмельницького під Жовтими Водами» (2007).

Таким чином, протягом століть козацька тема в мистецькій спадщині українців втілювала найглибші почуття, духовні орієнтири, сподівання, формувала високу духовність нашого народу. Таку духовну традицію продовжують і сучасні митці.

Список використаних джерел

1. Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Режко В. А. Історія світової та української культури : Підручник для вищ. закл. освіти. Київ : Літера ЛТД, 2006. 480 с.
2. Закович М. М., Зязюн А. І., Семашко О. М. Українська та зарубіжна культура : Навч. посіб. Київ : Т-во «Знання», 2010. 622 с.
3. Касіян В. Мистецтво Тараса Шевченка. Київ : Знання, 1963. 231 с.
4. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. Київ : Либідь, 1992. 320 с.
5. Середюк І. У пошуках мистецьких скарбів. *Образотворче мистецтво*. 1990. №4. С. 21-25.

Зміст

Бартенєва І., Фазлуєв В. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців мистецького спрямування до формування естетичної культури здобувачів освіти.....	3
Богайчук Л., Гвоздьова О. Образ Тараса Шевченка у творчості сучасних художників.....	7
Бредньова В., Прохорец І. Особливості методики графічної підготовки студентів молодших курсів на сучасному етапі.....	10
Брянський Г. Сенс педагогічно-мистецької творчості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у новітніх освітніх реаліях.....	13
Волинська О. Національна мистецька освіта України: досвід Галичини.....	17
Ворніков В. Формування толерантного менталітету особистості в світлі сучасних принципів навчання: інтегративна єдність мистецтва й педагогіки.....	20
Главенчук О. Метод викладання. Девіз викладача і здобувача освіти: «Будь-яке навчальне завдання виконане здобувачем освіти – потенційна виставкова робота».....	25
Гоманюк В. «Кодима-фест» – творча лабораторія Одеського художнього фахового коледжу ім. М. Б. Грекова (досвід практичної роботи 2016-2019 н. р.).....	32
Ейвас Л. Самобутність професійного мистецтва витинанки дніпровського регіону.....	34
Ейвас Л., Губа А. Народна обрядова символіка у декоративних композиціях сучасних українських митців.....	37
Ковальов О., Мірошніченко Н. Історично-мистецькі основи етнокультурної спадщини Сіверщини.....	41
Котова О., Лі Сяосюань Орнаментальні особливості у методиці створення портретного образу в декоративній скульптурі.....	46
Красюк І. Освітні втрати та шляхи їх подолання в умовах воєнного стану.....	48
Крижевська С Необхідні складові підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва.....	52
Литовченко Н., Поступаленко Р. Популяризація українського мистецтва за кордоном під час війни.....	54
Лоза Н., Борисюк З. Анімалістика у художньому ткальстві. Шлях у пошуку художнього образу у навчанні здобувачів вищої освіти художньо-графічного факультет.....	57
Малік О. Артрезиденція «Ціна свободи» – новації в творчому середовищі візуального мистецтва України.....	59
Мунтян С. Значення Петриківського розпису в сучасному мистецтві.....	61
Орос І. Сучасні інтерактивно-розвивальні методи навчання майбутніх художників-педагогів: поєднання друкованої та комп'ютерної графік.....	63

Петренко О., Люта Д. Петриківський розпис у його культурно-історичному й художньо-педагогічному вимірах.....	68
Петренко О., Щербакова Л. Естетично-ментальні параметри побудови індивідуальної роботи зі студентами в межах курсу «Художньо-прикладна графіка».....	72
Петрук Р., Воронюк А. Досвід розпису монументального об'єкта під керівництвом Володимира Прядки.....	77
Петрук Р., Прокопенко Г. До питання розробки монументального об'єкта як навчального завдання.....	79
Ракович В. Синтез традиційних і сучасних підходів під час вивчення матеріалознавства у живописі.....	81
Резніченко Г. Тарас Шевченко в українському образотворчому мистецтві.....	85
Смичковська О., Бредньова В. Удосконалення підходів до навчання онлайн на практичних заняттях з графічних дисциплін.....	88
Спаскова О. Дослідження декоративно-прикладного мистецтва Слобожанщини XVII – XVIII ст. у виданнях з книжкової колекції Бібліотеки Університету Ушинського.....	91
Спаскова О., Ван Сює Питання традицій та інновацій у підготовці магістрантів-художників із КНР.....	94
Спаскова О., Владиченко-Переверзєва М. Вплив народного мистецтва на українську книгу для дітей 60-тих років XX століття.....	97
Тарасенко О., Олійник О. Методика пошуку та вирішення художнього простору в живописній тематичній композиції «Різдво».....	99
Твердохлібова Я. Методична підготовка майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.....	102
Харитонova І. Обґрунтування щодо ведення дисциплін «Робота на пленері», «Практика на пленері» елементарного підрівня початкової мистецької освітньо-виховної діяльності КЗПСО «Мистецька школа №15 імені Т. І. Боевої м. Одеси».....	107
Шевчук Т. Візії війни в сучасній українській політичній карикатурі та постері.....	109
Шкільник О. Тема козацтва в образотворчому мистецтві як засіб формування патріотизму і національної ідентичності особистості: історичний аспект.....	117

Наукове видання
НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:
ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ
Всеукраїнська науково-практична конференція
м. Одеса, 15 травня 2024 року